

Közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok monitorozása Magyarországon

Dr. Varga Ildikó

Vidékfejlesztési Minisztérium

“Az Ipoly-vízgyűjtő vizes élőhelyeinek komplex felmérése. közösségi jegyzékeinek kidolgozása”

2011. február 10-11. Felsőtárkány

Jogszáabályi háttér

Élőhelyvédelmi irányelv: a Tanács 92/43/EGK sz. irányelv a természetes élőhelyek, a vadon élő állatok és növények védelméről

- 1., 2., 4. és 5. mellékleten felsorolt közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok

Madárvédelmi irányelv: a Tanács 79/409/EGK sz. irányelve a vadon élő madarak védelméről

- valamennyi hazánkban előforduló madárfaj

Élőhelyvédelmi irányelv:

- 2. cikk Természetes élőhelyek, vadon élő állatok és növények védelmének biztosítása, kedvező természetvédelmi helyzetük fenntartása illetve helyreállítása
- 6. cikk (1) Terület védelméhez szükséges intézkedések/intézkedési tervek megállapítása („kezelési előírások”)
- 11. cikk Az élőhelytípusok és a fajok természetvédelmi helyzetének nyomon követését szolgáló monitorozási kötelezettség
- 17. cikk a hatévenként benyújtandó, az irányelv végrehajtásáról szóló beszámoló kötelezettség (megőrzési intézkedések és ezek hatásai, természetvédelmi helyzet – a 11. cikk szerinti ellenőrzési tevékenység eredményei)
- 18. cikk a hálózat célkitűzésének eléréséhez és a monitorozás elősegítéséhez szükséges kutatásokra ösztönzi a tagállamokat

A magyarországi Natura 2000 hálózat főbb adatai

Területi adatok:

Különleges madárvédelmi terület (SPA):	56
Különleges természetmegőrzési terület (SCI&SAC):	477
Összesen:	533

A Natura 2000 területek kiterjedése: 1 993 878 ha (21,39%).

A Natura 2000 területek 41 %-a a hazai jogszabályok alapján a védett természeti területek közé tartozik.

Faj/élőhely adatok:

Közösségi jelentőségű fajok/élőhelyek	élőhely	növény	állat	madár
Magyarországon előforduló/előfordult (HD 1., 2. mell.)	46	40	111	398
Területkijelölés alapjául szolgáló	46	36	105	78 (13)
Kiemelt jelentőségű	18	8	10	-
Magyarország által a mellékletekre javasolt és elfogadott	6	16	38	3

17. cikk szerinti jelentési kötelezettség

- Az országon belül biogeográfiai régióként kell jelenteni (Magyarország egésze: pannon régió).
- Az információkat nem csak a Natura 2000 területekre vonatkozóan, hanem az országon belül az adott biogeográfiai régió (nálunk az ország) területére vonatkoztatva kell megadni. (Ha határokon átnyúló populáció fordul elő, akkor konzultálni szükséges a szomszédos országgal.)
- Valamennyi hazánkban előforduló az I. mellékleten szereplő élőhelytípusra és valamennyi II., IV., V. mellékleten szereplő fajra vonatkozóan kell adatot szolgáltatni, *valamint valamennyi az ország területén előforduló madárfajra.*
 - összesen 240 állat- és növényfaj (398 madárfaj)
- 1. jelentési időszak: 2001-2006 - legjobb elérhető információ (*best available information*) alapján, a következő jelentési ciklusoktól – monitorzási tevékenységre alapozva.

A jelentési adatlap tartalma

Elterjedés - Adott biogeográfiai régió**n** belül (elterjedési térkép)

Állomány - Állományméret-becslés (egyedszám vagy egyéb megfelelő mutató pl. párok, szaporodó hímek, telepek vagy előfordulási helyek száma)

- Használt módszer (3 = teljes körű felvételezés, 2 = az állomány egy részének vizsgálatából származtatott, 1 = szakértő véleményére alapozva)

- Főbb hatások és veszélyeztető tényezők

Faj élőhelye - Becsült kiterjedés

Kiegészítő információk (referenciaállapot és -értékek meghatározása)

Kedvező elterjedési terület - térképpel

Kedvező állományméret

A faj számára megfelelő élőhely nagysága

Következtetések (természetvédelmi helyzet értékelése)

Elterjedés

Állomány

A faj élőhelye

Jövőbeli kilátások

A természetvédelmi helyzet átfogó értékelése: hármas kategóriarendszerben

kedvező / kielégítő / rossz

Natura 2000 területek hatása (korábban opcionális)

-
- becslés időpontja
 - adat minősége
 - trend
 - trend okai
 - trend időszak

Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer (NBmR)

Jogi háttér:

- Biológiai Sokféleség Egyezmény
- 1996. évi LIII. tv. a természet védelméről
- Nemzeti Környezetvédelmi Program (Nemzeti Természetvédelmi Alapterv)

Célok:

- védett, veszélyeztetett természeti értékek állapotának nyomon követése,
- Magyarország élővilágának, életközösségeinek általános állapotát jelző elemek megfigyelése,
- valamilyen emberi tevékenység, illetve környezeti tényező közvetlen vagy közvetett hatásának vizsgálata.

Az NBmR projektjei

- I. Védett és veszélyeztetett fajok monitorozása
- II. Vizes élőhelyek és közösségeik monitorozása
- III. Magyarország élőhelyeinek felmérése, térképezése és monitorozása
- IV. Inváziós fajok monitorozása
- V. Erdőrezervátumok – kezelt lombos erdők monitorozása
- VI. Kis-Balaton élővilágának monitorozása
- VII. Dráva életközösségeinek monitorozása
- VIII. Szikes élőhelyek monitorozása
- IX. Száraz gyepek monitorozása
- X. Hegyi rétek monitorozása
- XI. **Közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek monitorozása (Natura 2000)**

Megvalósítás

1. Az első jelentést megelőző időszak (2005-2006):

1. Célfajok kiválasztása:

- az NBmR programok áttekintése (történt-e adatgyűjtés az adott fajra, készült-e protokoll)
- A fajokról rendelkezésre álló adatok elemzése
 - faj elterjedéséhez viszonyított területi lefedettség
 - adat típusa (kvalitatív, szemikvantitatív, kvantitatív)
 - adatgyűjtés ideje (archív, recens)
 - adat megbízhatósága

Adathiányos fajok

A pannon régióra jellemző és endemikus fajok

2. Módszertani megközelítés

- fajszintű monitorozást igénylő fajok
- közösségi szinten vizsgálható fajok
- országosan általánosan elterjedt, gyakori fajok

3. Mintavételi program kidolgozása

Megvalósítás

1. Az első jelentést megelőző időszak (2005-2006):

Elkülönített forrásból, előzetesen egyeztetett éves terv alapján.

1. Fajszerű monitorozás:

- Lepkék: - 7 cél faj
- egyszerűsített protokollok
 - mintavételi helyek: több, mint 40 Natura 2000 területen

Egyeneshárnyúak:

- 6 cél faj
- mintavételi protokollok
- mintavételi helyek: több, mint 30 Natura 2000 területen

2. Közösségi szinten vizsgálható fajok:

- 11 cél faj
- valamennyi alkalmas élőhely vizsgálata
- mintavételi helyek: több, mint 60 Natura 2000 területen

3. Országosan általánosan elterjedt, gyakori fajok:

- Gőtecsapda-hálózat
(10 NPI, 1-3x25 vagy 50 csapda, márc.-jún., kéthetente 1 nap)
- Peleodú-hálózat
(10 NPI, 1-2x50 odú, márc.-okt., havonta)

Megvalósítás

I. Eredmények:

- fajok azonosítása új, korábban nem ismert lokalitásokban
- a fajok elterjedésének pontosítása egy adott Natura 2000 területen belül, és országosan
- korábban ismert előfordulásokból a faj jelenlétének megerősítése
- az ökológiai hiányosságok feltárása
- a vizsgált lokalitásokban a veszélyeztető tényezők és élőhelyi változások rögzítése
- módszertani következtetések
- kezelési javaslatok

Megvalósítás

II. A monitorozó rendszer kiépítése (2007-től):

- A meglévő módszerek továbbfejlesztése és harmonizációja
- Mintázandó komponensek és mintavételi helyek kiterjesztése
- Új módszertanok kidolgozása
- Országos léptékű monitorozó tervek kidolgozása
- Természetvédelmi Információs Rendszer adatfeltöltése
- TIR protokollok elkészítése

Megvalósítás

Átmeneti Támogatás (Transition Facility) projekt:

A madárvédelmi (79/409/EGK) és az élőhelyvédelmi (92/43/EGK) irányelveknek megfelelő monitorozás és kezelés előkészítése

(Steps Towards The Monitoring And Management In Line With The Birds (79/409/EEC) And The Habitats (92/43/EEC) Directives)

A projekt célja a kiválasztott közösségi jelentőségű fajokra és élőhelyekre vonatkozóan:

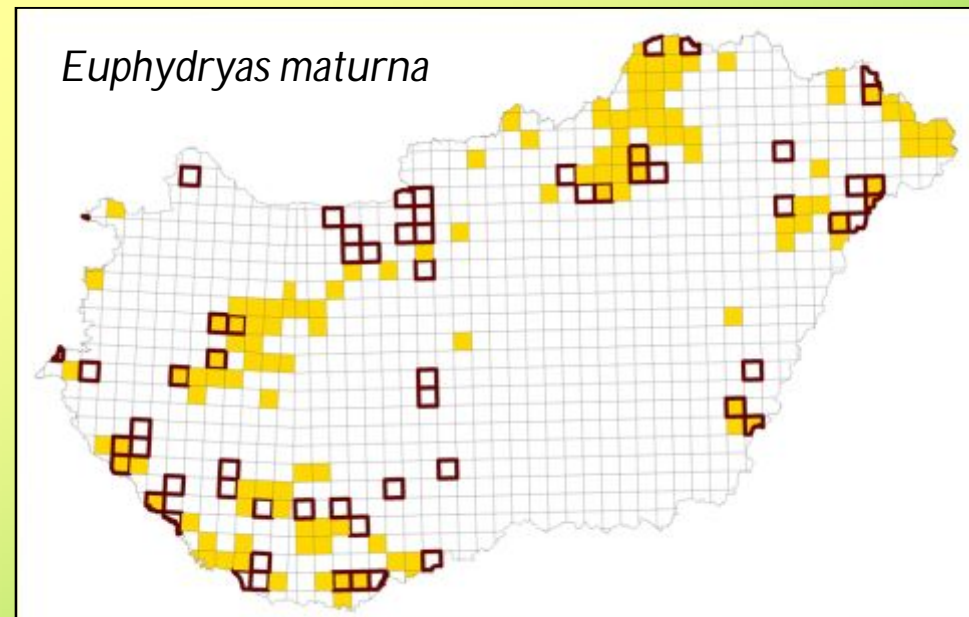
- terepi felmérések során újabb adatok gyűjtése
- a természetvédelmi helyzetük nyomon követésére terepen is kipróbált módszertani javaslat készítése

Vizsgált fajok:

- 23 gerinctelen faj
(5 puhatestű, 1 tízlábú rák, 4 szizakötő, 6 lepke, 7 bogár)
- 21 gerinces faj (7 hal, 3 kétéltű, 11madár)

Vizsgált területek:

- 11 különleges madárvédelmi terület
(teljeskörű felmérés)
- 30 különleges természetmegőrzési terület
térképezése

Makroszkopikus vízi gerinctelenek

Elvárások:

-a Natura 2000 és VKI elvárásait kielégítő, az összes hazai víztípusban alkalmazható kvatifikálható és reprezentativitás eljárás

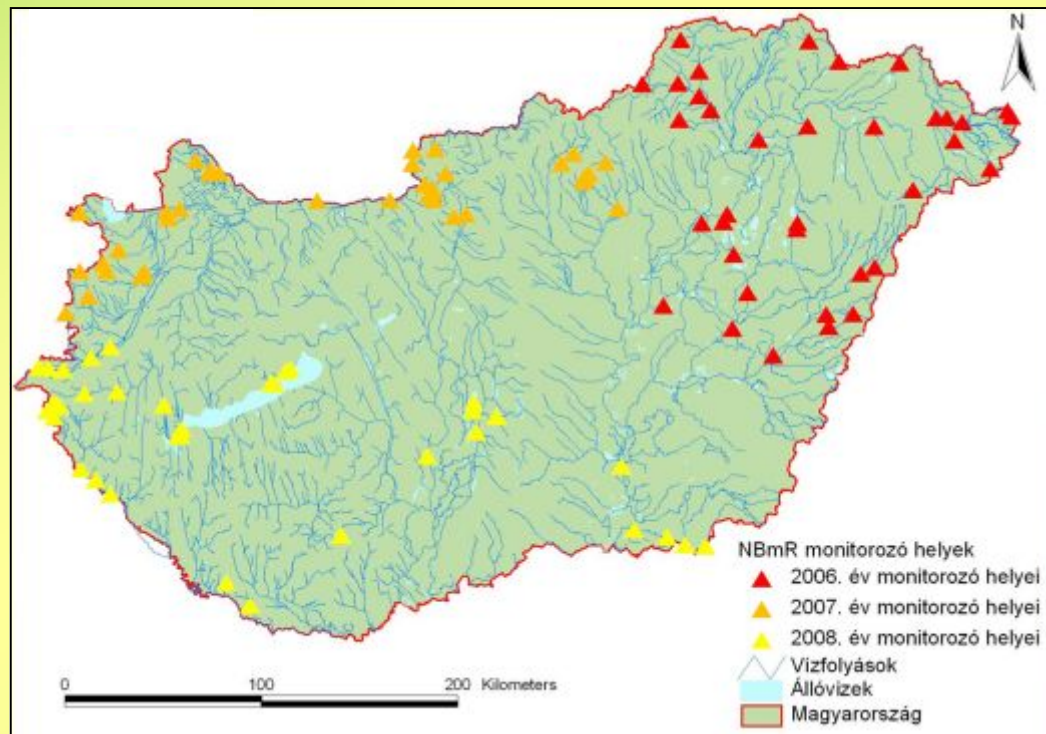
Módszer:

- egyszerűsített AQEM protokoll
- háttérváltozók rögzítése (terepi jegyzőkönyv)

- 10 állatcsoport, fajszerű határozás

- 75 mintavételi hely (referencia helyek, természetvédelmi szempontból fontos)

- 3 évente, évi 2 alkalommal

Makroszkopikus vízi gerinctelenek

Közösségi jelentőségű fajok mintavételi helyeinek meghatározása

Példafaj: *Unio crassus*

- 131 UTM előfordulás a 2007-es országjelentésben,

- 165 UTM az Átmeneti Támogatás pályázat alapján,

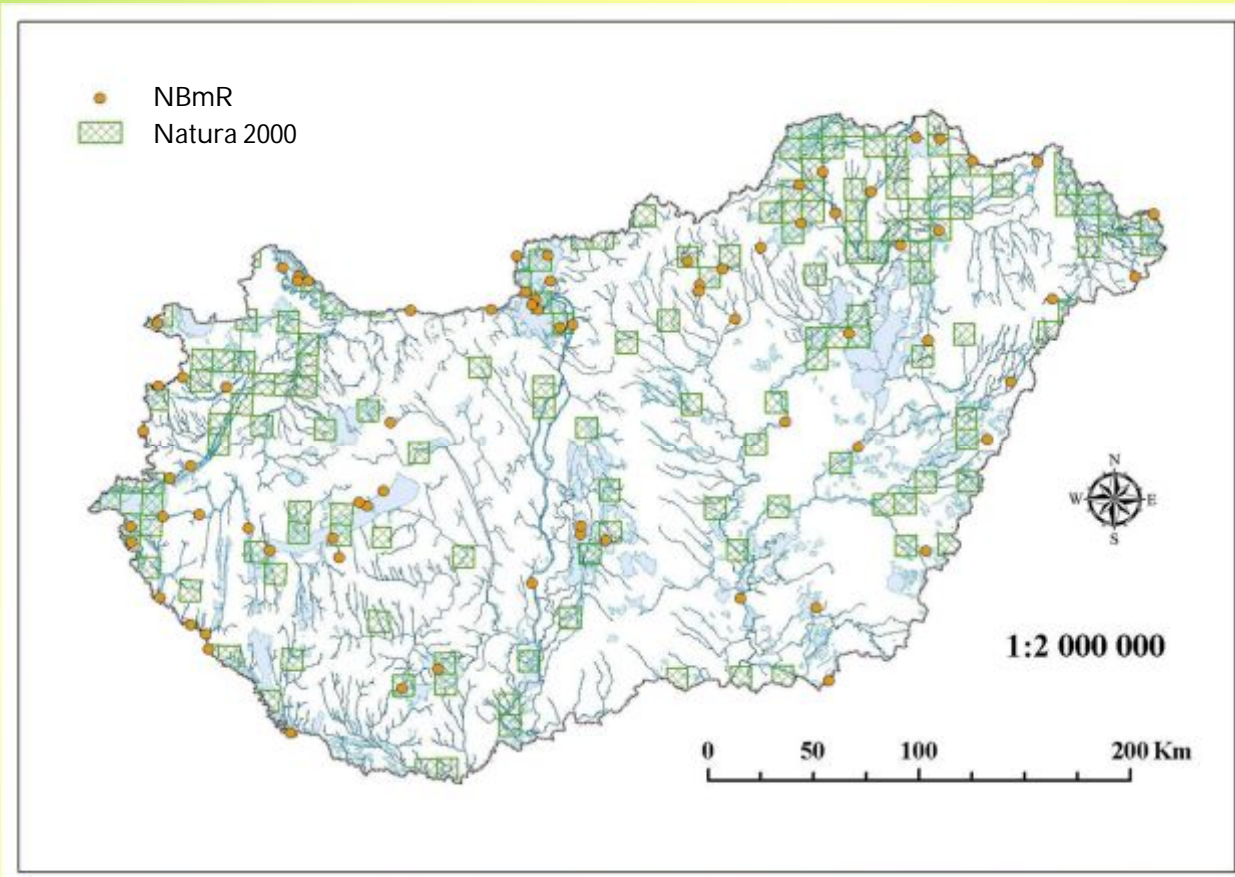
- monitorozásra kijelölt 56 UTM

- NBmR átfedés 22 UTM

- 43 további UTM-ben mintázandó:

- 29 mennyiségi

- 14 faunisztikai minta

Védett hajtásos növényfajok

Jelenleg vizsgált: 102 faj / 38 közösségi jelentőségű

Módszer:

“A” Valamennyi ismert populáció részletes felmérése

- 70 faj / 22 közösségi jelentőségű faj

“B” 5 kiválasztott populáció részletes felmérése

“C” 1x1 km-es négyzetben a populációk felmérése, egyedszám becslése

“B” + “E” és “C” + “E” módszer: a kiválasztott populációk/ felmérendő 1x1 km-es négyzetek száma nőtt

- 14 közösségi jelentőségű faj

“E” kiegészítő módszer: 3 vagy 6 év alatt valamennyi populáció “ellenőrzése”, mennyiségi becslés

Külön fajszerű adatgyűjtés 2 faj (*Galathus nivalis*, *Ruscus aculeatus*)

Vadonleső program

Emlősök

Kétlábúak és hüllők

Egyéb rovarok

Bogarak

Lepkék

Növények

Osszesített térkép

ÖNKÉNTESÉK

LINKEK

KAPCSOLAT

☐ sünn (1063)	☐ mókus (741)	☐ ürge (88)
☐ vakond (570)	☒ szalamandra (179)	☐ zöld levelibéka (337)
☐ teknős (68)	☐ imádkozó sáska (101)	☐ szarvasbogár (258)
☐ medvelepke (50)	☐ farkasalmalepke (46)	☐ hóvirág (64)
☐ leánykőkörcsin (48)	☐ csodabogyó (4)	☐ tavaszi hérics (80)
☐ mindenki/senki		

Időszak kiválasztása: 1900-01-01 – 2011-02-08

között 3699 megfigyelést kaptunk

Ezt az időszakot kérem

Kezdeti állapotra

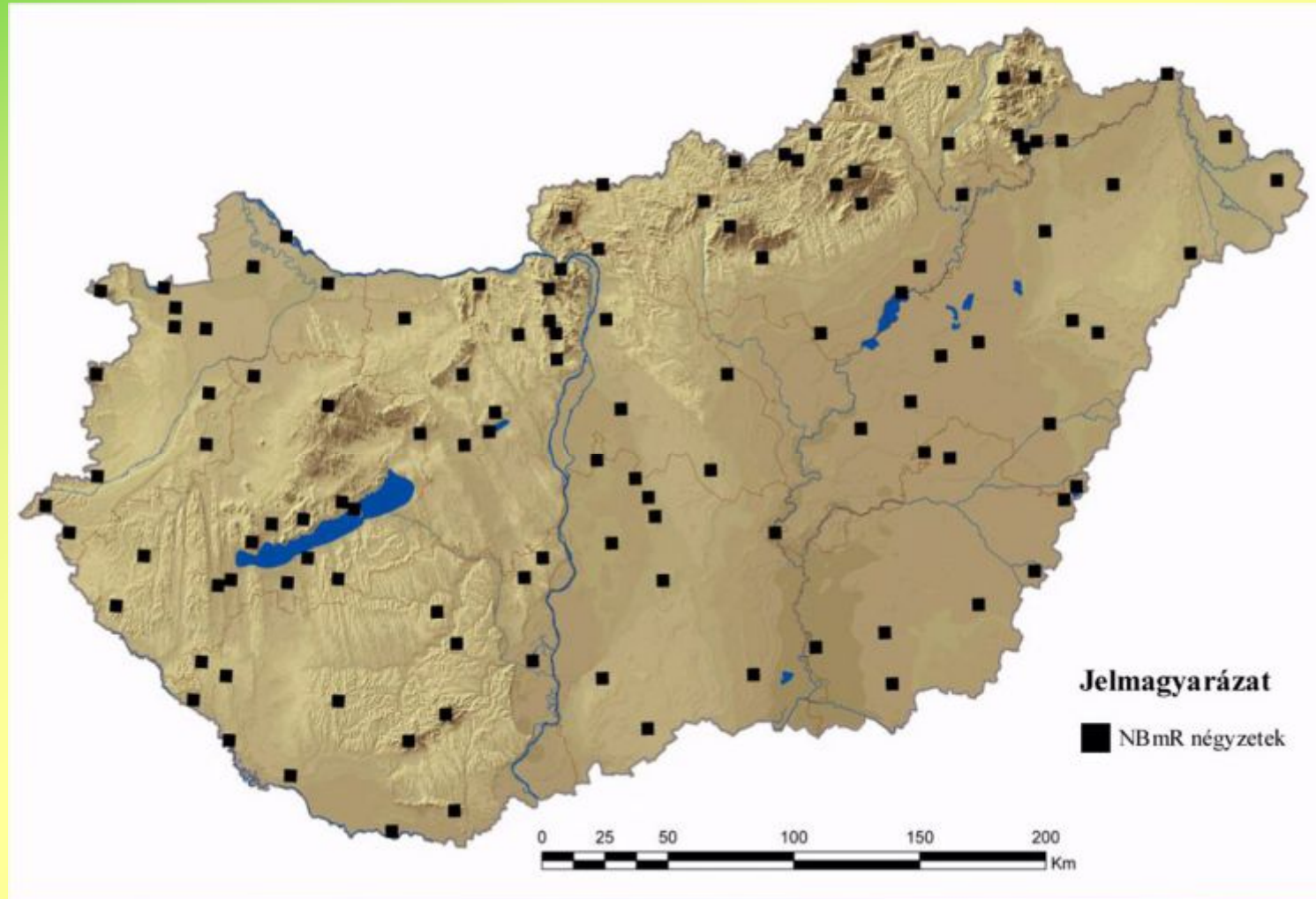

vadonleső

Közösségi jelentőségű élőhelyek monitorozása

Kiterjedés vizsgálata: 124 db 5 x 5 km-es négyzet, újraterképezés 10 évente

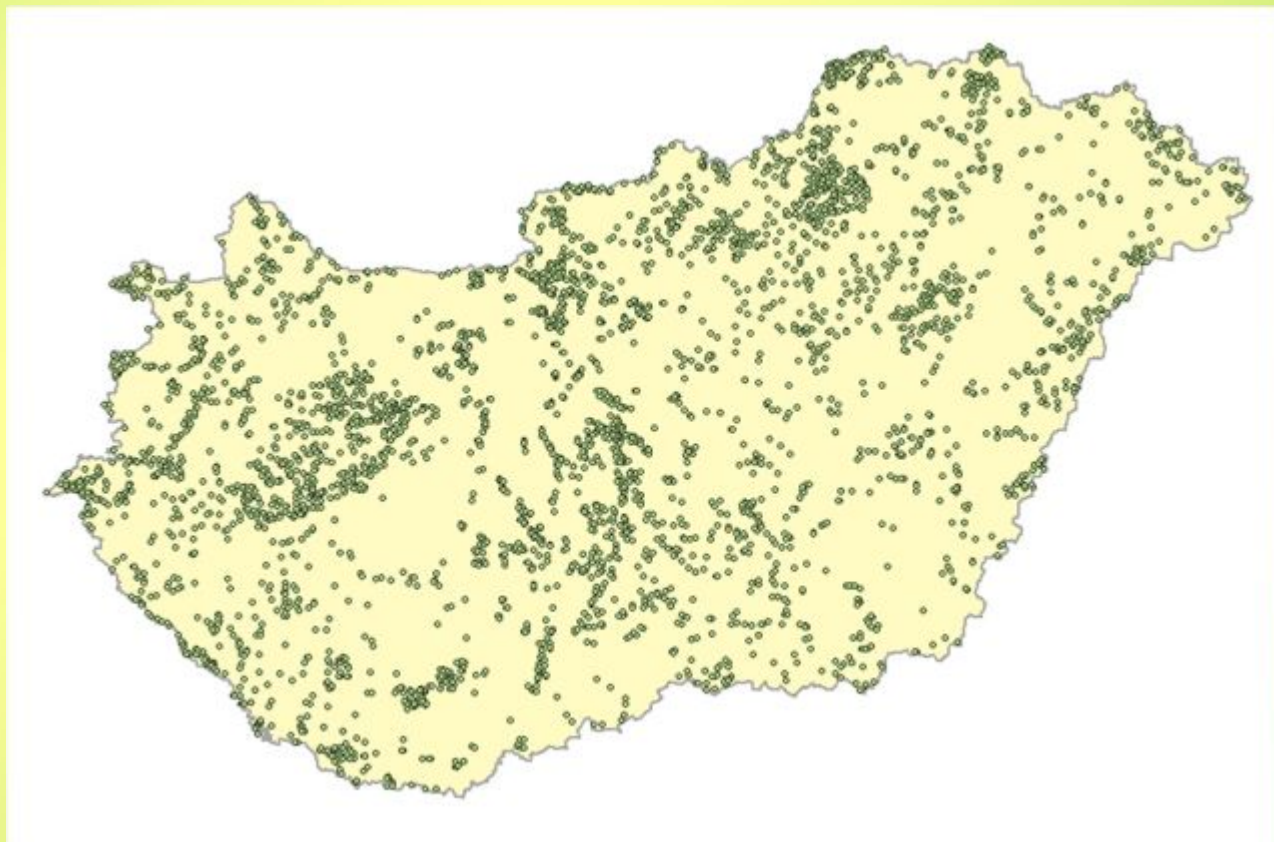
Közösségi jelentőségű élőhelyek monitorozása

Szerkezet és funkció vizsgálata:

- 3600 extenzív és 1200 intenzív mintavételi hely (maximum program)
- 1800 extenzív 600 intenzív mintavételi hely (minimum program)

Felmérések:

- 2009-től
- közösségi jelentőségű gyepes élőhelyek (13)
- azon NBmR társulások mintavételi helyein (59), amelyek megfeleltethetőek egy közösségi élőhelytípusnak és az ezek környezetében választott mintavételi helyeken (36)

Közösségi jelentőségű élőhelyek monitorozása

- 3 élőhely-típus csoportra adatlap (extenzív, intenzív): gyepes, erdős és vizes élőhelyek
- A gyepes adatlap tartalmi elemei:
 - Alapadatok
 - Általános élőhelyi és termőhelyi adatok
 - Részminták adatai (6 db 50*50 cm-es kvadrát) – összborítás, fajok száma
 - Gyep belső foltossága
 - Fajkészlet (domináns-, karakter-, változást jelző- és lokálisan az állományra jellemző fajok)
 - Cserjésedés, fásodás
 - Avarosodás, erózió
 - Gyomosodás
 - Állatok nyomai
 - Veszélyeztető tényezők
 - Téli környezet
- Kiértékelési útmutató:
 - Értékelési szempontok – változók
 - Kedvező/kedvezőtlen minősítés – változó lehetséges értéke, pontszám

A photograph of a river flowing through a dense forest. The water is a murky, brownish-green color, reflecting the surrounding trees and foliage. The banks are lined with tall, thin trees and thick undergrowth. The scene is captured from a low angle, looking down the river. The text "Köszönöm a figyelmet!" is overlaid on the lower part of the image.

Köszönöm a figyelmet!